

ترانه‌ها و موسیقی فولکلور یهودیان ایران و واسونک‌های^۱ یهودیان شیراز

پروانه صراف

یهودیان ایرانی در بسیاری از شهرهای ایران طی ۲۵۰۰ سال زیسته‌اند، برای خود آداب و رسوم و هنرها و گویش‌های خاصی

گسترش داده‌اند. از جمله همان‌گونه که در کتاب خود با عنوان *نوای افلاک*، پژوهشی در موسیقی نیایشی یهودیان ایرانی نشان

داده‌ام، یهودیان ایرانی در مناطق گوناگون، موسیقی نیایشی خاص خود را برای دعاهای یهودی در صیدور یا خواندن *تورات*

تدوین کرده‌اند. این نواها و ملودی‌های نیایشی در عین حال که از دستگاه‌های موسیقی ایرانی سود جستند، موجب شده‌اند که

یهودیان به یکی از مهمترین جمعیت‌های حافظ موسیقی ایرانی تبدیل شوند.

به غیر از موسیقی نیایشی یهودیان ایرانی نوع دیگری از موسیقی در میان مردم یهودی مناطق گوناگون شکل گرفته که روحیه‌بخش

مجالس حنابندان و عقد و عروسی و شبات عروسی بوده‌اند. آنها با ابتکار خود و با استفاده از گویش‌های محلی یهودی، ترانه‌های

شادی خلق کرده‌اند که سینه به سینه منتقل شده‌اند.

1- واسونک ترانه فولکلور مردمی شیراز است به معنی خواستگاری دختر از خانواده‌اش.

اینک که چند دهه از مهاجرت بیشتر جمعیت یهودیان ایرانی می‌گذرد، ترانه‌ها و آهنگ‌های محلی یهودیان ایرانی ممکن است به

دست فراموشی سپرده شوند. به این دلیل مایلم آنچه در این زمینه از زادگاهم شیراز به یاد دارم، ثبت کنم و امیدوارم موفق به

گردآوری نمونه‌های دیگر نیز بشوم.

ترانه و موسیقی فولکلور چیست؟

فولکلور از دو کلمه انگلیسی فولک به معنی توده و لور به معنی دانش تشکیل شده است یا فرهنگ عامی هر ملتی در حقیقت

حافظه تاریخ سیاسی و اجتماعی و در اصل موسیقی محلی و مردمی است. ترانه‌های جشن و شادمانی یهودیان ایرانی در واقع

فولکلور ما هستند. محققان در مورد هنرهای فولکلور ملل گوناگون چند ویژگی عمومی را می‌شمارند که در میان همه فرهنگ‌ها

مشترک هستند، از جمله:

1 - ترانه و موسیقی فولکلور در اکثر موارد، دارای مولف یا خالق مشخصی نیست، به صورت آفرینش دسته جمعی ارائه

می‌شود و در طول زمان و یا انتقال سینه به سینه به نسل‌های بعدی می‌رسد.

2 - نسل‌های بعدی در ترانه و موسیقی فولکلور تغییراتی می‌دهند و نسخه‌های گوناگون می‌سازند.

3 - در ترانه و موسیقی فولکلور، گویش‌های محلی همراه با آواهای محلی ترکیب می‌شوند.

4 - در این هنرها آرزوهای مردم نسل‌های گوناگون بیان می‌شوند.

ترانه و موسیقی فولکلور یهودیان شیراز

یهودیان شیرازی طی قرن‌ها موسیقی و ترانه‌های فولکلور خود را برای شادی‌ها و جشن‌هایشان خلق کرده بودند و ما از کودکی

آنها را می‌شنیدیم و حفظ می‌کردیم. نام این ترانه‌های آهنگین واسونک‌های شیرازی بود که اغلب در مایه شوشتری و بیات ترک

از دستگاه‌های موسیقی سنتی ایران زمین خوانده می‌شدند.

باید بیافزایم که این هنر محلی یهودیان شیراز ضمن داشتن مشخصات فولکلور (که ذکر شد) دو ویژگی متمایز را دارا هستند:

* واسونک‌های یهودیان شیراز دارای مایه‌ها و موضوع‌های ایمانی یهودی هستند. از جمله در آنها از فرشتگان و اصطلاح‌های دینی

تورات نام برده شده، نام‌هایی مثل: *משה שלח גואל גאולה זכות בית המיקדש ישראל חתן סימן טוב שפע*..

* واسونک‌ها علاوه بر گویش و لهجه یهودیان شیرازی، دارای کلمات زبان عبری هستند که محتوای ایمان یهودی دارند.

* مهمترین ویژگی واسونک‌ها این است که آمال و آرزوهای دیرینه یهودیان را برای بازگشت به سرزمین اسرائیل به زیبایی و گاه

با طنبی سوزناک و پرآرزو بیان می‌کنند. می‌توان این ویژگی را تاثیر متون دعا‌های یهودی دانست که در اغلب آنها آرزوی

بازگشت به سرزمین آباء و اجدادی یهود، ارتص اسرائیل، بیان شده‌اند. به لطف حق این آرزوی چندهزارساله برآورده شده است.

در این مختصر ابیاتی از واسونک‌ها را که از کودکی حفظ کرده‌ام ارایه می‌دهم. من مدیون و مروهون شادروانان پدر و مادرم و

تعلیمات استثنایی ایشان هستم همچنین تعلیمات استثنایی ربای یهوشوع نتن الی که همیشه مشوق من بوده‌اند، چه در تعلیم توراه

و چه در تدریس الهیات.

ابیات و واسونک‌ها

این مطلب را از سیدور ידיד ה که آقای مشه صراف (משה שרף) فامیل بسیار عزیزمان در اختیار بنده گذاشته نقل می‌شود.

متن این شیرای عروسی:

به نیکنامی در ایسرائل	طویل عمری همراهت باد
که بینیم روی بن داوید	همه هستیم در این امید
שלה גואל	

امید ما نشد ناامید	میان قوم اسرائیل
در آن ایام که او آید	درب <i>שפלה</i> (شفیع) بگشاید
שלח גואל	
دگر گالوت نفرماید	برای قوم اسرائیل
ندا آمد که یا موسی	بگیر در دست تو این عصا
שלח גואל	
برو در مصر بکن نسها	برای قوم اسرائیل
الهی شکر که شدی برپا	رسیدی تو بر خوپا
שלח גואל	
نیفتی ای جوان از پا	میان قوم اسرائیل
قدت چون سرو آزاد است	رخت چون مه خدا داد است
שלח גואל	
چو یوسف شاخ شمشاد است	شوی جبار در اسرائیل

شوی دلشاد ظفر دانان	شود عمرت چون بن عمرام
שלח גואל	
به کام دل در ایسرائل	چو یعقوب بنی بردان
به بزم و خوشی پردازی	در این هفت روز تو آزادی
שלח גואל	
ز رسم و دین ایسرائل	ولی خود را نیندازی
شود از غم دلت آزاد	عروست کام دارت باد
به نیکنامی در ایسرائل	کند کاشانهات آباد
זכות נאמן יקותיאל	שלח גואל שלח גואל

نمونه دیگر:

هشم پشت و پناهت باد

شدی حاتان مبارک باد

به نیکنامی در ایسرائل

طویل عمر همراهت باد

تا تو باشی سر و سرور

ببیند خیر تو مادر

شلاخ گואل شلاخ گואل

זכות נאמן יקותיאל

هشتم باشد به تو یاور

شود خشنود پدر مادر

مدام باشی سر و سرور

میان جمع ایسرائل

شلاخ گואل شلاخ گואل

זכות נאמן יקותיאל

ندا آمد که یا موسی

بگیر در دست تو این عصا

برو در مصر بکن 15ها

برای قوم ایسرائل

شلاخ گואل شلاخ گואل

זכות נאמן יקותיאל

علم داری بلندم کن

اگر زشتم پسندم کن

اگر تلخم چو قندم کن

میان جمع ایسرائل

شلاخ گואل شلاخ گואل

זכות נאמן יקותיאל

قدت چو سرو آزاد است

رخت چون ماه خدا دادست

تو چون یوسف شاه و شمشاد

شوی جبار در ایسرائل

شلاخ گואل شلاخ گואل

זכות נאמן יקותיאל

دهد پیروز در کارت

خدا باشد نگهدارت

دهم بر قوم اسرائیل

بود مدام سر راحت

זכות נאמן יקותיאל

שלח גואל שלח גואל

به بزم آیند سرداران

همه یاران و غمخواران

جميع قوم اسرائیل

سرود خوانند چو هزاران (چون بلبل)

זכות נאמן יקותיאל

שלח גואל שלח گואل

در ایامت رسد گואل

زخوت مشه و شموئل

سرود نو در اسرائیل

نواریم ما بבי. הקדש

זכות נאמן יקותיאל

שלח گואل שלח گואل

شود یاور تو را سلطان

به سیمن טוב شدی حاتان

قوی بر دین اسرائیل

شوی غالب تو بر سلطان

זכות נאמן יקותיאל

שלח گואل שלח گואل

نصیب این خدا دادست

بشو خشنود به همراهت

همان سلطان اسرائیل

ترا همراه فرستادست

שלח גואל שלח גואל

זכות נאמן יקותיאל

در این هفت روز آزادی

به بزم و عیش پردازی

ولی خود را نیندازی

ز رسم و دین ایسرائل

שלח גואל שלח גואל

זכות נאמן יקותיאל

ز حکم قادر یکتا

که تا یکسال تو با همتا

شوید مشغول بر عیشت

که بیند خیر در ایسرائل

שלח גואל שלח גואל

זכות נאמן יקותיאל

خدا باشد نظیر تو

به همراه وزیر تو

شود دلت اسیر تو

شوی نامدار در ایسرائل

שלח גואל שלח גואל

זכות נאמן יקותיאל

ایا حاتان تو باشی قابل

امیدهایت شود حاصل

در ایامت شود واصل

درهای שפלה به ایسرائل

שלח גואל שלח גואל

זכות נאמן יקותיאל

تشکر از ربی کهنیم

ترجمه پروانه صراف

این آهنگی بود که شادروان مدام برای ما فرزندان می خواند:

אשר'ך כל קרובך

ایا حاتان אשר'ך

ברוך הבא בבואך

יתן לך כלבבך

امید ما نشد ناامید

همه همیشه در این امید(ها)

آید גואל בישראל

ביבניم روی بن داوید

واسونک شیرازی :

سوریا گوید مبارک کار ما انجام گرفت

ابر اومد بارون گرفت و آب اومد دالون گرفت

مرحبا به شازده داماد با عروس آوردنش

آفتابه لوله طلا زنجیر نقره گردنش

اسب آوردن تو حیاط و عروس خانم شد سوار

خیر ببینی آقا داماد این گل از خونت در آر

ای حمومی ای حمومی آب حموم تازه کن

شازده داماد را می آریم شربتش آماده کن

یک نفر توی حموم و صد نفر دور حموم

لاله‌ها روشن بذارید در میاد سرو روون

اومدیم عقدش کنیم و نیمدیم سیلش کنیم

آتیش بنداز تو سماور تا چایی میل بکنیم

اسب آوردن تو حیاط و عروس خانم شد سوار

نه‌نه عروس گریه می‌کرد مثل بارون بهار

جنگه جنگه ساز میاد و آز بالای شیراز میاد

شازده دواماد غم مخور که همسرت با ناز میاد

حنا کوفتم حنا بیختم گرد حنا روم نشست

ای خدا شکرت کنم که زن کاکام جام نشست

در خونه آقا داماد آب رکنی رد می‌شه

سنگ بیارید پل ببندید آقا داماد رد می‌شه

هرچه دارم سی تو دارم تو عزیز خونمی

شکر تو گویم خدایا تو گل رازونمی

چه کنم چی یا کنم که در صندوق واکنم

یک هزار لیره در آرم خرج این عروسی کنم

گل گلاب پاشی کنید و خونه را خالی کنید

اینجا گه عروس نشسته صد قلم کاری کنید

یل مخمل که تو داری خم خیاط می‌دوزمش

اگه شدی زن کاکام مثل گل می‌بوسمت

در خونه آقا ستار؟ صد ماشین کردن قطار

خیر بینی باباجونی؟ این گل از خونت در آر

من منم و خواهر عروس منم

جای من بالا بگیرید اصل کاریشم منم

کی به حجله کی به حجله شازده دوماد با زنش

کی بگرده دور حجله رفیقای دور و برش

این قالی‌های ریشه ریشه هر ریشش مرواری

آقا جونی خدمتش کن فردا شب جاش خالیه

شازده دوماد رفته شیراز برای توپ براق

عمو جونی حرمتش کن تا دم شاه چراغ

اکثر شیرازی‌ها آهنگ اصلی را این می‌دانند. تقدیم به همه فرزندان شایسته‌ای که افتخار بودن با آن عزیزان، محصلینم را داشته‌ام،

خوشبخت شوید آمن.

پروانه صراف- موراه پنیناه ۲۰۲۵ نیویورک